DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

De

NATURÆ ET ARTIS EFFECTU IN MEDENDO,

Quam

AUSPICIO ALTISSIMI NUMINIS

IN REGIA ET ILLUSTRI FRIDERICIANA

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. PHILIPPO WILHELMO,

PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDENBURGICO, ET RELIQUA,

AUTORITATE INCLYTÆ FACULTATIS MEDICÆ

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

CONSILIARIO ET ARCHIATRO REGIO, MEDIC. ET PHIL. NAT. PROF. PUBLIC. ORDINAR. h. t. DECANO,

Patrono ac Præceptore suo ætatem colendo

PRO GRADU DOCTORALI

Summosque in ARTE SALUTARI Honores & Privilegia ritè & more majorum legitimè capessendi

LICENTIA

ad diem XXV. Septembr. MDCCIIX. H. L. Q. C.

Placidæ Philiatrorum Disquisitioni

P. P.

M. JOHANNES CASPAR Metzger/

Battenberg. Palatinus.

HALÆ MAGDEB. LITERIS CHRIST. HENCKELII, ACAD. TYP.

B. C. D.

DISSERTATIO MEDICA

De

ARTIS ET NATURÆ EFFECTU IN MEDENDO.

PROOEMIUM.

DUo maxime ſunt medici, qui languenti corpori ſuccurrunt, & infenſas vitæ ægritudines & moleſtias tollunt: alter eſt Natura, quæ a veneranda antiquitate non inepte morborum medicus ſalutatur: alter eſt artifex, qui ſolerti ratione cauſas morborum ſcrutatus, iisdem accommodata opponit auxilia. Horum vero ſummus & princeps eſt ipſa natura, quam ars humanaque ratio & imitari, & adjuvare debet; ſiquidem ſine natura i.e. ſine corporis viribus ars nihilplane præſtare poteſt. Ubi enim hæc deficit, ubi langvet, ubi plane intermittit ſuas actiones, artis omne opus ceſſat. Felix itaque ille exiſtimatur medicus, qui ſub naturæ favore & ener

gia operatur, & hac duce ſuas molitur curationes. Quin ipſa natura ſola & deſtituta externa medici ope, graves ſæpe tollit ægritudines, præſidiis ac inſtrumentis communita præſtantiſſimis. Sicut contra & plures dantur morbi, in quibus natura ſola parum valet, ſed manu & ope artificis adjuvari cupit, quo quidem in caſu & artis præſtantia & artificis ingenium cognoſcitur. Sunt etiam nonnulla affectuum genera, quæ conjunctum naturæ & artis poſtulant officium, ubi natura quidem medetur, ſed cum difficultate, cum tempore. Quam in rem more ſuo pulcre effatur Celſus l. 2. c. 14. p. 89: Poteſt morbus, inquit, qui per ſe finem habiturus eſt citius, adhibito auxilio tolli, ut quam primum bona valetudo contingat, & ne morbus, qui remanet, etiam exaſperetur. Igitur naturæ & artis effectum & opus in medendo cognoſcere & recte diſtingvere, non minima ſapientiæ pars eſt. Et quemadmodum in rebus ſpiritualibus, quæ ad ſalutem animæ pertinent, ardua res eſt, naturæ & gratiæ limites atque fines diſcernere; ita certe in medicina haud facile negotium eſt, naturæ vim & artis ſive remediorum effectus atque limites invicem diſtingvere. Quam quidem in rem quotidie peccatur, etiam ab ipſis medicis, dum quod

tri-

tribuere debent naturæ, artis opus eſſe exiſtimant, quibus dum ſibi blandiuntur, non levis in explorandis medicamentorum viribus error committitur. Non alienum itaque erit, hoc eximium in medicina argumentum paulo majori ſtudio agitare, quod laboris in præſenti bono cum DEO cum ſpecimen inangurale edendum eſſet, ſuſcepimus. DEUS T. O. M. gratia ſua & auxilio labori noſtro aſſiſtat.

§. I.

IGitur naturæ & artis in medendo effectus in conſpectum daturi, ut tam arti quam naturæ ſua conſtet laus, primum omnium utile erit, ex veterum monumentis, quid illi hac de re judicaverint, proponere. Utrique tam naturæ quam arti ſuas aſſignarunt laudes. Aperte Hippocr. L. VI. Epid. νȣσῶν inquit, Φύσεις ἰατροὶ, naturæ morborum medici, quod libro de arte fuſius explicat: *Natura*, inquit, *ipſa ſibi per ſe non ex conſilio motiones ad actiones obeundas invenit, a nullo quidem edocta, citraque diſciplinam ea, quæ conveniunt, efficit.* Et alibi Lib. de Diæta hæc prodidit idem graviſſime: *Ars medica*, inquit, *ab eo quod moleſtum eſt, liberat, & id, ex quo quis ægrotat, auferendo, ſanitatem reddit: idem & natura per ſe facere novit.* Artis vero præſtantiam in ſanando Lib. de Arte p. 21. in fine hiſce deprædicat: *Quando natura non ſponte excernenda dimittit, medicina neceſſitates ac vires invenit, quibus natura coacta indemnis dimittat ſive excernat, nam ſtimulata monſtrat medentibus, quæ ſint facida.* Neque minus pulchre diſcrimen effectus artis & naturæ Galenus L. de Conſtit. Artis c. 12. hiſce adſtruit: *Sunt alia naturæ, alia medicis negata & conceſſa. Naturæ quidem inpoſſibile eſt, ita os confractum, ut ejus partes a nativa*

ſede aberrent, membrumque diſtortum ſit, corrigere & confirmare, quod medicis poſſibile eſt: quemadmodum & luxatum medicus reponere poteſt, natura non poteſt. Contra cavum ulcus carne replere natura poteſt, medicus non poteſt, ſicuti ex ſemicoctis aut crudis aliquid concoquere: ſed in his medicus naturæ famulatur.

§. II.

Equidem naturam medicum eſſe corporis noſtri, uno ore fere omnes profitentur, attamen quid per naturam intelligatur, nondum plenus adhuc inter medicos reperitur conſenſus. Sique ullum vocabulum variis patet explicationibus, certe hoc ipſum eſt. Verum enim vero cum vocabula in ſe nihil reale habeant, ſed tantum notæ ac ſigna ſint rerum, non alienum fore putamus, omnis ambiguitatis & confuſionis evitandæ cauſa quid per naturam velimus intellectum, breviter ſuccincteque explicare. Primum vero monendum eſt, vocabulum naturæ confundendum non eſſe cum ipſa anima tam ſenſitiva quam rationali. Sæpius has voces inter ſe miſcent autores; cum tamen diſtinctæ res ſint, quæ denotantur naturæ & animæ utriusque vocabulo. Hinc etiam neceſſe eſt, quodvis gaudere ſuo proprio charactere. Deprehendimus nempe in corpore animantium & maxime in humano, actiones, quæ ſolo motu perficiuntur, ubi nempe corpora inter ſe mutuis viribus motricibus & innatis agunt, à quarum virium æqualitate ſeu æquali niſu vi ac robore actione & preſſione quies, ab inæquali vero, loci vel ſitus mutatio dependet. Ubi igitur corpus agit, & corpus patitur, & hæc invicem inter ſe viribus ſuis agunt, hæc actio dicitur naturalis & phyſica, recentioribus mechanica, it. neceſſaria. Nam neceſſarius ſemper ſequi debet effectus certam corporum inter ſe actionem. Quam neceſſitatem effectuum ex neceſſariis cauſis naſcentem *æternam immobilem naturæ legem* recentiores nominarunt. Naturæ vero vox inde videtur ſuam trahere originem, quoniam vis iſta motrix activa, extenſo à Deo innata & inſita eſt, quo ſenſu etiam Ariſtoteles definit naturam principium motus & quietis. Qui motus

aut quies ineſt ſubſiſtit & inhæret per ſe, & non per accidens, adeoque naturam habent illa corpora, quæ motu aut quiete gaudent nativa à principio ipſis abſolute immanente, non adventitia vel ab externis rebus arceſſita. Actio itaque naturalis in corpore humano hæc celebratur, quæ abſolvitur operatione & concurſu ſolo corporum. Ita ſanguinis & humorum circuitus, digeſtio, ſecretio, excretio, motus fibrarum inteſtinorum & aliorum canalium periſtalticus à cauſis neceſſariis fluunt, ſine concurſu ordinario alterius ſubſtantiæ vel virtutis, & hujus gratia dicitur actio naturalis mechanica.

§. III.

Sunt vero in corporibus animantium aliæ actiones & motus, qui non à ſola vi & mutuo contactu corporū proficiſcuntur, ſed ſublimiori virtute inſtructi corpora vel eorum partes in motū excitant. Ita e. g. certa impreſſio ab objecto externo agente in animantibus ſuſcepta, certa item idea, perceptio, cogitatio, quæ omnis extenſionis & indolis corporeæ expers eſt, potentiam habet corpus animantis, vel certas ejus partes ad motum, certo gradu, proportione, ſucceſſu, duratione, certumque in finem concitandi. Cujus quidem rei teſtes ſunt animi adfectus, qui univerſi corporis partes & nonnullas ex iis peculiariter agitare ac commovere ſolent. Confirmat id etiam vehemens ideæ certæ impreſſio, quæ quod in certa corporis membra pro indole ſua agant, res eſt notiſſima. Ita faſtidium cibi vel alicujus rei, ubi de eadem cogites, ventriculum ad vomitum concitat; firmior pulchræ mulieris contemplatio, ad venerem genitales partes ſtimulat; appetentia cibi grati, partes, quæ digeſtioni præſident, contrahit, ipſisque vigorem, motum ac ſuccum ſolvendis cibis convenientem ſubminiſtrat. Sola porro imaginatione alvum moveri, corpus ſudore digeri poſſe, experientia demonſtrat. Ipſe timor ſaltē à quodam morbo v. g. à variolis, peſtilentia, epilepſia, ipſum morbum promte in corpore producit. Vehemens & ſubita impreſſio in gravidis quos mirificos characteres foetibus inducere idonea ſit, Vulgo notum. Quæ

cuncta clarissime ostendunt, sublimiorẽ, omnisq; extensæ indolis expertem adhuc virtutem inhærere animantium & maxime hominis corporibus, quæ anima solet appellari, & quidem sensitiva. Inde omnis actio, quæ ab ea proficiscitur, animalis nominatur, cujus generis sunt motus voluntarii, animi pathemata, & omnes motus qui sequuntur sensus, desideria, appetitus.

§. IV.

Reperiuntur adhuc aliæ actiones non in omnibus animantibus, sed in solo homine, ubi nullus concursus corporum fit, nullus motus, nulla actio eorundem subsequitur, videlicet idearum sive impressionum, quæ objectorum externorum causa fiunt, abstractio, collatio, comparatio, connexio cum interna notitia, judicio & libertate agendi, unde nascitur ratio, veritas, quæ & alteri9 mentem convincere, instruereq; apta est & valet; quæ justi & injusti internam cognitionem & sensum possidet. Hæc nullis mechanicis legibus adstricta, hæc cum corpore nullum habet commercium, nisi quod tantum corpus animatum sit ejus domicilium, & sensus materiam ratiocinationis subministrent. Hanc excellentem virtutem mentem, rationalem animam, radium divinæ imaginis, spiritum κατ' ἐξοχὴν recepto sic vocabulo & Theologi & Philosophi appellant.

§. V.

Rebus in se distinctis sic distincte propositis, judicare jam promtum & expeditum est, per naturam, quæ à medicis consideratur, & quæ corpus cum adfectum sanat, tum integrum conservat atque tuetur, minime intelligi mentem seu animam rationalem. Eodemque ex fonte discimus, neque animam sic dictam sensitivam eosdem motus qui in corpore accidunt, vel efficere vel moderari. Quamvis non negemus, hanc ipsam in corpus habere magnam, ut supra docuimus, potestatem, in pervertendis & turbandis motibus naturalibus, quorsum & pertinent vitales. De natura itaque humana, quæ secundum Hippocratem est omnis sermonis seu ratiocinationis in medicina fundamentum, nihil aliud intelligimus, quam mirabile illud ipsius

psius corporis nostri artificium, cujus autor summus artifex est Deus, cujus sapientiam immensam similis naturæ opus repræsentat. Effectus enim merito existimatur æqualis suæ causæ. Hæc naturæ definitio omnium antiquissima. Platone venuste vocatur natura ars divina in materia. Et Asclepiades, teste Cæl. Aureliano L. de acutis morbis, jam olim naturam nihil aliud esse quam corpus & ejus motum asseveravit. Igitur non immerito quæritur, in quonam hujus summi artificii ratio & indoles contineatur. Quod quidem paucis nos explicaturos confidimus, si demonstramus, in admirabili illa coordinatione motuum, quos ipsius corporis partes inter se locatæ ex se & sua natura suscitant, quique omnes nobilissimum in finem tendunt, naturæ vim positam esse. Neque enim ullus est artifex, cui non in opere, quod molitur, finis propositus sit, nullus porro est, qui non omnes partes machinæ omniaque instrumenta disponat & componat ad certum scopum. Scopus vero creatoris fuit, ut corpus nostrum motibus excitatum, & virtute sublimiori, quæ percipiendi vi polleat, donatum sit instrumentum, imo domicilium ipsius mentis coelestis originis, ut in illo habitet, ex illo ideas hauriat, & suas functiones, ad quas destinata est, exerceat. Essentia enim humanæ naturæ maxime in eo versatur, ut substantia a corpore maxime diversa unita sit arctissimo vinculo cum corpore vivo & animato. Ut itaque hæc conjunctio diu constet, opus est, ut corpus duret, quam corporis durationem & conservationem physico sensu vitam appellant.

§. VI.

At enim vero æque necessarium est, ut sensuum vis etiam in suis organis integra maneat ac illibata. Horum enim beneficio ipsa mens concipit ideas quæ cogitationũ & rationis materia ac fundamentũ sunt. Universi autem artificii in machina humana reconditi prima & præcipua ratio eo respicit, ut corpus in sua mixtione & structura, cum alioquin corruptioni maxime pateat, perduret atque conservetur, ut sensoriis etiam instructum sit, quibus objecta externa percipere & secundum perceptio-

nem reagere motibus ſpontaneis posſit. Quicquid vero eum in finem præſtat, id perficit ſolo motu, non confuſo, ſed bene ordinato, & regulari, qui a recentioribus nomine mechaniſmi inſignitnr. Sicuti enim ob motum regularem & in certum finem ordinatum omnes conſtruuntur machinæ, quæ conſtructio mechaniſmus dicitur: ita etiam noſtra omnibus machinis tam naturalibus quam manu factis ſuperior, unice a Deo ſumo & ſapientisſimo corporis noſtris opifice ob certũ & ſpecialem motum contexta atq; excitata eſt, eademq; quemadmodũ omnes machinæ accurate & ſecundum proportionem, tempus, gradu ac proportione agunt, non ex ſua notitia, ratione, conſilio, intentione & directione aliquid præſtat in actibus naturalibus & vitalibus, ſed ſecundum intellectum & rationem ſummi artificis id exequitur. Ingens tamen in eo deprehenditur differentia, quod in machinis arte humana factis plerumque ſimplex ſemper & idem modus ſit operandi, in machinis vero divinis, plantis & animantibus variet illa operatio. Et quidem ratio eſt in procinctu, ſi quidem in illis ſemper una eademque diſpoſitio permanet cauſalis: v. g. in horologiis, machinis hydraulicis, hydraulicoque pnevmaticis; in his vero variant cauſæ. Neminem enim rerum medicarum peritum ignorare oportet, res externas & inter has præcipue elementa, ætherem, aërem, aquam, alimenta cujuscunque generis & res non naturales varie diſponere & afficere corpora & illorum motus. Vita enim machinæ, ſanitas, morbus & mors unice a cauſis externis fluunt. Quapropter opus eſt, ut medicus naturæ rerum cognitionem compertam habeat, ut identidem bene intelligat, quos effectus, vel qua ratione eos exſerant in corporibus humanis res naturales. In eo enim demum verſari veram univerſæ ſcientiæ medicæ cognitionem exiſtimo, & ſine ea medicina manca, trunca ac debilis jure reputatur.

§. VII.

Quisque itaque clarisſime perſpiciet, ad motuum œconomiam, qui vitam & ſanitatem tuentur, & morbos etiam depel-

pellunt, minime necessarium esse concursum entis cujusdam, quod notitia, perceptione, multo minus quod directione gaudeat. Ejus sententiæ quoque fuerunt veteres & prudentiores recentiorum. Hippocrates L. 1. de Diæta §. 6. hæc prodidit: *Corpora, quæ faciunt, non sciunt, quæ vero faciunt, scire sibi videntur, & quæ vident, non cognoscunt, attamen omnia in ipsis fiunt per divinam necessitatem & quæ volunt & quæ non volunt. Accedentibus vero illis huc, his vero illuc & inter se permixtis unumquodque destinatum fatum explet, & ad majus & ad minus.* Idem sentit ex recentioribus Sydenhamius Sect. 2. de morb. acut. p. 158. *Ego*, inquit, *quoties naturam nomino, toties causarum naturalium complexum quendam significari volo, quæ quidem causæ brutæ licet & omni consilio destitutæ, non tamen sine summo consilio reguntur, dum suas quæque operationes edunt suosque effectus exsequuntur. Nimirum supremum illud Numen, cujus vi producta sunt omnia, & a cujus nutu dependent, infinita sua sapientia sic disponit omnia, ut ad opera destinata se certo tempore quodam ordine atque methodo accingant, neque frustra quicquam molita, neque nisi quod optimum est ac toti rerum fabricæ suisque privatis naturis maxime accommodum exsequentia, perinde atque avtomata non pro suo, sed artificis consilio mouentur.* Et rectissime Baglivius p. 154: *Naturæ nomine non intelligo sapiens quoddam phantasma, vagans, & consilio singula dirigens, sed complexum quendam generalem causarum naturalium, quæ licet consilio destituantur, effectus tamen suos pariunt juxta leges a summo conditore inditas, atque ita ordinate, ut quasi summo regi consilio videantur.*

§. VIII.

Cum vero non satis sit, stabiliendæ hujus sententiæ causa allegare autoritatem, convenientissimum erit, & ipsa ratione hujus rei veritatem confirmare. Quod si enim hæc ipsa, quæ vitæ sanitatis & morborum ac curationis negotium spectant tantum ex corporum natura, motuum legibus & solo mecha-

nismo perspicue possunt explicari, alienum certe est, in auxilium aliud quoddam Ens notitia imo ratione, consilioque præditum, advocare. Minus etiam congruum fuerit, id ipsum in fibris motricibus & habitu corporis nostri, ubi nullus idearum, sine quibus nec ulla scientia concipi potest, datur proventus, collocare. Quod si porro totius mundi machina solis mechanicis legibus ornatissime regitur, & tot mirabiles effectus producit, id ipsum aliis cur denegare machinis velimus, causam plane non video. Neque vero hoc loco quidquam prodest eorum objectio, qui non concipi posse existimant, quomodo cuncti, tam secundum quam præter naturam in corpore nostro motus fieri possint sub certo tempore, certis gradibus, certum in finem, per congrua evacuatoria ordine, siquidem hæc cuncta nempe tempus, successio, gradus, intensio, remissio, motui inhærent, & ad motus naturam spectant; directionem autem certam in organis cum notitia interna plane pernegamus, neque aliam agnoscimus, nisi quæ ex ipsa dispositione organorum profluit. Unde quod certa tempora requirantur ad ortum & successivam perfectionem corporis nostri, quod certis & statis temporibus fiant excretiones, certis periodis redeant morbi & solvantur, certo tempore ad appetitum, somnum & vigilias incitemur, hæc omnia clarissime edocent, necessariis & corporeis ea fieri de causis. Id quod vel ex eo solo maxime judicandum, quod physicis causis, alimentorum & medicamentorum efficacia, hæc invicem immutari, crises morborum suspendi, periodi febrium accelerari, vigiliæ consuetæ imminui possint. Neque vero nostra est sententia, ex eodem fundamento consuetudinis, quæ in actibus moralibus, inclinationibus, propensionibus, vitiis, virtutibus, moribusq; locum habet, naturam deducere atque derivare. Non ignotum enim nobis sublimiorem virtutum & virium naturam actionem & agendi modum esse, quam ut humanæ mentis angustia eam comprehendere & adsequi possit.

§. IX.

Neque hic valet ille mirificus consensus inter notiones animæ & corporis intercedens, cujus beneficio discimus, ex sangui-

ſanguinis motu, ſimilem motum animum trahere. Ita ſi cum impetu fertur ſanguis, animus quoque præceps, impatiens, atque impetuoſus animadvertitur. Idem ſi ſegni cunctantique alveo progreditur, eadem animo laſſitudo, ſegnities par. Ex eo tamen minime colligendum, unum idemque eſſe principium, quod actibus moralibus & corporeis præſideat. Conſenſus utiq; apparet dilucidè animæ & corporis, ex eo tamen minime evincitur, illud, quod cogitat, quod percipit, facere corporis motus; multo minus vero ex habitu animæ, præſertim rationalis, judicanda eſt motuum in corpore natura. Nam anima prudentiſſima & in ſumma tranquillitate conſtituta v. g. in ſenibus, non poteſt impedire graves ægritudines, viſcerum obſtructiones, ſcirrhos, ſanguinisq; & ſeri ſtagnationes huic ætati perquam familiares. Deinde in turbulento ſtatu motuum, anima tranquilla & prudens manet. Quod vero in actibus naturalibus & vitalibus nulla præſens ſit ratio, nulla conſideratio, notitia, & directio, ſatis ſuperq; evincunt errores, qui ſubinde viſuntur. In quem ſalutarem enim & rationalem finem ſpectant atroces illæ convulſiones? quid boni præſtant funeſti ſpasmi, qui à venenis excitati in ventriculo, peſtē & perniciem corpori moliuntur? Quo ſpectant tot convulſionum genera, quæ à flatibus vel vermibus in inteſtinis ſtagnantibus fiunt? Quo ſummi acerbique dolores? Quo vehementes acutæque febres ad læſionem leviſſimam vel puncturam nerui tendinisque exorientes? Certe iſtæ enormes commotiones ſunt pejores ipſa cauſa, cujus gratia ſecundum hypotheſin à prudente natura inſtituuntur. Siquidem niſi arte ſuccurratur exitium corpori & periculum vitæ afferunt, ſique prudenti conſilio & directione in morbis actiones & motus corporis adminiſtrantur, certe non perſpicimus, quamobrem tam remotæ ab omni ratione alienæque in quibusdam affectibus motiones per incongrua loca, non debita proportione inſtituantur. Deberet in corporibus impuro ſero turgidis, cachecticis, viſcerū obſtructionibus, ſcorbuticis, concitatiori ac celeriore motu ſanguis circumvolvi, ut ſanguinis craſſities attere-

 tur

retur, emunctoria aperirentur, & ita superfluum ex corporis sphæra ejiceretur, cum tamen ex pulsus debilitate contrarium observetur. Putredinosa quæ humoribus & sanguini in peste & malignis morbis iminet corruptio, requirit vigorem & intensionem motus circulatorii, quo illud, quod corruptum est, auferatur, & corpus ab ulteriori labe præservetur; cum tamẽ & vigoris virium & motuum in his affectibus summa debilitas, & jactura deprehendatur. Ubi bilis acris exsuperans varias passiones, tertianas febres intermittentes, continuas, ardentes, excitat, maximo cum æstu, siti inextinguibili, opus potius esset, si negotium cum prudentia gereretur, moderatiori motu. In rheumatismis, catarrhis, arthriticis affectibus, materia peccans, acris, salsa, tenuis vel etiam crassior, tartarea, per cutis meatus, aut renes eliminanda, ad articulos & fauces inclinatur, cum maxima molestia & sæpius periculo ægrotantis. Quæ porro prudentia est, quæ ratio, quare sanguis abundans magno cum impetu in apoplecticis, in paralyticis ad caput feratur, funesto frequentissime eventu? ex terrore quod abortus, quod epilepsia, cordis palpitatio, & convulsiones nascantur? quænam utilitas, quænam salus inde expectanda est? Sæpe etiam sanguis & humores ejiciuntur, qui servandi erant, uti accidit in hecticis, cachecticis, hydropicis. Et sunt utique adhuc plures vix enumerandi errores, ex quibus certe nec bona vel proficua intentio, quæ ex effectu debebat æstimari, multo minus ratio vel prudentia colligi potest. Rectissime itaque Asclepiades, referente Cœlio Aureliano dixit, *Naturam & prodesse & nocere*.

§. X.

Neque majoris momenti æstimanda est eorum dubitatio, qui universum nostrum corpus ejusque partes tantum instrumenti & organi vices gerere, & hæc excitari moverique ab alia quam corporea substantia debere, profitentur. Sicuti accidit apud fabrum ferrarium, qui malleo pro arbitrio suo in varium utitur finem; at malleus ex toto non merè se habet passive, sed tantum respectu manus artificis, unaque concurrente sua reactione agit efficacissime. Concedimus quoque in uno

quo-

quoque motu corpus mobile confiderari poffe paffive, dum impellitur à movente: nihilominus hoc ipfum reagit & effectum, qui moventi negatus eft, auget atque modificat. Quæ cuncta etiam concedimus in corpore noftro. Neutiquam vero admittimus dari in corpore noftro Ens quoddam, quod pro arbitrio, pro intentione fua fic utitur partibus mufculofis ceu inftrumento paffivo. Paucis ubi in phyficis & medicis res & effectus rerum explicari & demonftrari poffunt principiis, quæ in conceptum, quæ in fenfum cadunt, quæ corporeis rebus propinqua funt, infunt & quadrant, non confugiendum ad altius principium, cujus natura & proprietates directe non pertinent ad corpus vel ad ejus conftitutionem aut operationem ordinario concurrunt.

§. XI.

Dicimus itaque naturam corporis humani, quando medici hoc utuntur vocabulo, nihil aliud effe, quam artificiofiffimam partium tam folidarum quam fluidarum corporis, quæ perpetuo in actione, motu, nifu, tenfione, reactione conftitutæ funt, conftructionem, coordinationem nobiliffimum in finem. Et ut rem fpecialius exequamur, eft nihil aliud, quam fanguinis & humorum motus jugis ac perennis a debito fibrarum pulfu, tono & quantitate ac proportione fluorum dependens. Ad hunc motum ftabiliendum ac fuftinendum, accuratiffima inita anatomica & phyfica confideratione, totius corporis omniumque partium artificium, difpofitio, fitus, ftructura confpirat: ut materia ad fanguinem commoda præparetur, ut ex eadem fiat fanguis & fuccus rofcidus nutritius, ut idem in motum adactus eodemque attritus & attenuatꝰ intime commifceatur, idemque ab omnibus impuritatibus depuratus aptus fit ad corpus nutriendum, & tenuiffimum fluidum, quod magna mouendi facultate donatum eft, fenforiis & fibris motricibus nempe mufculis in illorum robur fubminiftrandum. Sanguinis igitur circulus eft unicum illud & maximum fundamentum, cui univerfa oeconomia animalis omnesque actiones, quæ in corpore accidunt, innitun-

tur

tur. Hic eſt fons, autor, cauſa omnium eorum, quæ ad conſtitutionem perfectionemque corporis noſtri pertinent. Quapropter non ſine ingenti ratione hic in orbem motus, quoniam omnes actiones corporis moderatur, vitalis dicitur. Et vitam in motu conſiſtere, ferme omnes uno ore medici affirmant. Neque opus eſt rationibus ad id confirmandum ex longinquo repetitis, quando experimentis exploratum eſt, quod ſimulac vel in toto corpore plane ceſſat & extinguitur hic humorum circuitus, ſenſuum ac rationis uſus cum ipſa vita intercipiatur, corpore, quod beneficio hujus motus alioquin ſecurum eſt à putredine, eandem tunc ſubeunte. Quodſi corporis membrum hoc ſanguinis motu privatur, omnis confeſtim ejus perit uſus & ad corruptionem inclinat. Præterea circulus hic firmum vinculum eſt, quo ſanctior noſtri pars, animus ſcilicet, quem de cœlo decerpſimus, amico fœdere cum corpore conjungitur. Hic circulus quoque ſuſtinet omnes ſenſus eorumque exercitia, hic nutrit, perficit & reſtaurat corpus, hic denique tonum, robur, motum vigoremque omnibus partibus elargitur. Idem a corruptione corpus, quo non quicquam magis adfligitur, præſervat, quæ univerſa omnia vitæ nomine quatenus vel ad corpus vel ſimul ad totum hominem ſpectant, ſolent comprehendi. Hic quoque circulus eſt, qui moderatus, æquabilis, ſecundum ordinem & regulam omnium partium actiones adminiſtrat, i. e. ſanitatem efficit. Hic turbatus, morbos progignit omnis generis, eodemque eyerſo corpus emoritur. Perquam curioſa enim eſt obſervatio, neminem mori, quin cadavera inciſa cauſam mortis manifeſtam in ſublato hoc ſangvinis motu repræſentent. Hinc vel inflammatio partis nobilioris, vel ſangvinis & ſeri extra vaſa ſeceſſio, vel polypoſa concretio in vaſis majoribns hærens, vel viſceris cujusdam ingens corruptio & putrefactio in defunctis clariſſime viſitur. Syncoptici, in quibus ſenſu & motu ceſſante, vita ad tempus deſinit, iis remediis quæ motum collapſum reſtituunt & revocant, ut ſunt frictiones, V. S, ſpiritus fortes naribus & ori infuſi,

fusi, interne spirituosa data, aquæ aspersio frigidæ, a fatali meta retrahuntur. Crebriori vidimus experimento, animantia, quibus nulla superesse videbatur vita, inflato aëre in tracheam vel ductum thoracicum, ad vitam mox fuisse reducta, cordis motu restituto.

§. XII.

Præterea circulus sanguinis non tantum avertit mala a corpore, sed sanat etiam corpus, & hic est ille medicus, qui languores corporis curat, hæc est illa natura, quæ ex veterum etiam sapientium sententia medetur morbis, ac ab omni labe corpus defendit, firmam eidem præstans sanitatem. Quamdiu enim sangvis justo & legitimo modo per corpus fertur, tamdiu omnis corruptionis vis, ad quam paratissimum est corpus animantium, etiam sub calido cœlo & humido, qui hanc maxime fovet, infringitur ac impeditur. Et quamdiu decenti modo per venas transit sanguis, nullus morbus subsistere, nulla peccans materia progenerari potest. Pleræque enim morborum causæ originem suam ex imbecilliori & male disposito sanguinis motu per viscera trahunt. Ratio vero quare sanguinis motus à corpore putredinem arceat, idemque â mixtionis suæ destructione, & læsione quasvis internas pernicies machinæ intendente, defendat, est, quod à jugi & perenni sanguinis progressione & continua per innumeros canales ac tubulos multiplices pressione, diversa sanguinis elementa facili nexu in se coëuntia vel secedentia perpetuo & intime misceantur, uniantur, ut omnes & unum fluidũ ex diversissimis particulis constans constituant, quod vel minimos canaliculos circuire, & non tantũ omnes partes rigare & succos omnino utiles alendo, gignendo, sentiendo, movendo, necessarios elargiri, sed & inutiles superfluos, agiles, ad corruptionem inducendam proclives, iniquas tandem ipso illo intestino, sed per poros in minimos tubulos transspressorio motu dissolvere & per varia congrua emunctoria expellere possit. Quin imò ipse motus fluorum est eius naturæ, ut non sinat putrescere. Sola enim stasi, stagnatione & quiete humorum & mors & morbus præsentissime inducitur, sola sta-

gnatione humor decedit à nativa sua crasi, mixtione atque textura, motu vero unice conservatur. Neque vero vita directe & proxime à debita secretione & excretione pendet, sed à solo motu, ita etiam mors, quæ sæpius celerrime ab animi pathemate, à spasmis, à causa externa proxima ratione incidit, à defectu excretionum non dependet. Videmus enim corpora quorum succi impuritatibus & sordibus scatent, vivere. Videmus etiam corpora, motu celerrimo agitata sub magna copia excretionum perire. Formale itaque vitæ & mixtionis corporeæ non tam directe in excretionibus, sed potius in ipso motu intestino & progressivo versari judicamus, non negantes, excretiones suppressas morbos causasque morborum progenerare.

§. XIII.

Cum itaque tota natura microcosmica, quæ proxima actionum in corpore causa, nil nisi sanguinis circulum & motum denotet, quem medicus sive in statu sano sive morboso homo versetur, perpetuo attendere, ac respicere debet, non immerito quæritur, quomodo & a qua causa præcipua iste motus & oriatur & conservetur. Nos itaque cum contemplamur corporum interiora, deprehendimus omnino motuum instrumenta, quibus partes fluidæ impelluntur & agitantur, esse maximè fibras & musculos vi commouendi præditas. Vbicunque proinde humores feruntur, sive utiles sive inutiles, ibi reperies musculosas fibras ac tunicas, ex quibus etiam vasa omnis generis constant. Est vero geometrico-mechanica harum fibrarum musculosarum constructio, vt irrigatæ tenuissimo aëreo-æthereo elasticæ indolis liquido in justo motu se conservent, contrahantq;, & hujus contractionis vigore ac robore instar emboli liquida contenta propellant, quem motum activum fibris proprium systolen Græci appellant. Quod vero contractivo motu gaudeant fibræ musculosæ, clarissime apparet ex ipsa incisione musculorum facta in animalibus statim post mortem, vel in vivis etiam. Et quod curiosum est: simulac deserit calor corpus, cessat quoque illarum contractio. Alter motus musculorum, qui prio-

priorem subsequitur,& magis passive sese habet, est ipsorum expansio,& fit à copia & impetu sanguinis in partes musculosas illabentis. Hoc duplici musculosarum partium motu systoles & diastoles simplicissimo, totus humorum circuitus & ex eo dependens secretionum, excretionum atque œconomiæ vitalis & animalis universum negotium, continetur. Hic motus si saluus, integer & secundum regulam est, sanitatem efficit,turbatus vero morbos parit. Et mirabile est,quod infinitæ sapientiæ artifex Deus,certe simplicissima methodo ac via,unico nempe systoles ac diastoles motu,fibrarum motricium constrictione dilatatione & impulsu ac progressu liquidorum, omnes actiones universi corporis & animæ functiones sustineat atque perficiat. Adeo ut hujus motus reciprocatione & debito successu perpetuitas sanguinis circuli, sive perpetuus & continuus motus, qui fatigavit tot nobilissima ingenia, contineatur. Ad duplicem verò hunc motum, qui & in corde & in reliquis musculis celebratur, ibiq; pulsus, hic tonus & tensio dicitur; duo fluida requiruntur, unum mobilissimum elasticum,quod cerebrum & nervi subministrant, & maxime moventis vices gerit, alterum crassius, quod mobiles partes tuetur, sanguinis nempe & humorum massa, Nerveum fluidum fibrarum contractionem, dilatationem verò earundem sanguinis in vicinas partes appulsus magis efficit: qua distensione & mole sanguinis efficitur, ut nerveum majori copia in arteriam distentam influat, & restitutionem atque contractionem rursus urgeat; utpote dilatatio arteriæ ad promovendam systolem & restitutionem facit, sicuti systole dum liquidum expellit,in vicina arteria promovet diastolen.

§. XIV.

Deinceps ad continuandum hunc duplicem & revera vitalem cordis & fibrarum musculosarum motum observanda est mirabilis illa consensio, quæ est inter cor & cerebrum, & inter sanguinis & fluidi nervei motum. Quandocunque enim sanguis ministerio systoles cordis fertur ad caput per carotides, non modo ex sanguine subtilissimo fluidum nerveum generatur, sed & facto cerebri pulsu, arteriarum pressione influxus e-

jus in nervos promovetur. Inde evenit, ut si quando sanguinis motus sistitur in cerebro, eo ipso quoque nerveum fluidum deserat cor ac musculosas partes, syncope id docente: Contra, quo major est sanguinis appulsus ad cerebrum, sicuti fit in febribus à sudoriferis, â motu corporis, eo celerior quoque influxus succi nervei & appulsus ejus in cor fit, unde augetur etiam hujus systole. Hâc pulcherrima harmonia & consensu cordis ac cerebri efficitur, ut unus saltem cordis pulsus & motus, idoneus sit motus propagare, & continuare, non interrupta serie in universo corpore etiam per centum annos. Qua de causa syncopticis, si saltem semel incipiat rursus cor moveri, mox toti corpori redit vita, sensus motusque. Hoc est illud artificium summum mechanicum in structura corporis nostri reconditum, quod motus vitales administrat, quod ex causis mere corporeis pendet, & natura medicis audit, quæ maxime omnium in considerationem physico-medicam venire debet, si de vita, de sanitate, de morbis & illorum curatione quæstio est. Neque natura cum anima hoc in negotio est confundenda, quæ non motus ordinario efficit, sed potius illos percipit, æstimat, judicat, dirigit, per meras ideas & actus immateriales, non tamen sine ordine, sine proportione. Quapropter & non sine insigni ratione actiones naturales ab animalibus bene & recte veteres distinguunt.

§. XV.

Ita satis deducta & exposita natura corporis nostri, quæ etiam secundum Hippocratem medicinæ est principium ac fundamentum, facile jam intelligi poterit, quando sermo est de natura corporis robusta, imbecilli, sensibili, morbosa, quomodo hæc debeant explicari. Igitur valida, robusta, & ad vitam longam idonea natura ea est, ubi corpus fibris compactis copiosis valde tensis formatur, ubi fluidum nerveum copiosum, vasa majora & ampla, & sangvine temperato plena: ita expedite ac prompte sangvis & humores per totum corpus circulantur. Imbecillis contra natura dicitur, ubi fibræ laxioris & mollioris texturæ, non tanta copia nervei fluidi,

va-

vaſa ſunt minora: quæ omnia tardiorem & langvidiorem humorum motum præſtant. Senſibilis natura dicitur, quæ fibris ſubtilioribus, tenſis tamen & vigore motus animatis conſtat, ut ad leviuſculum etiam impulſum motum excitent. Et tam expedita ad motum fibrarum promtitudo efficit etiam animi habitum expeditum, celerem & promptum. Torpens natura eſt, in qua craſſiores fibræ fluido elaſtico parcius imbutæ, ad motum & agilitatem parum promptæ ſunt. Morboſa natura ita accipienda eſt, quando fibræ motrices ad anomalos motus facile ſuſcipiendos & propagandos quaſi habitum nactæ ſunt, ex repetito nempe exercitio, unde magna eſt vis hæreditariæ diſpoſitionis, magna etiam vis morborum pertinacium, qui quaſi in habitum degenerarunt. Ita porro calida & ſicca natura, ſive ſecundum Galenum temperamentum Cholericum eſt, quando a fibrarum promto ac celeri motu ſangvinis maſſa celeriori & concitatiori motu per vaſorum ſyſtema circumfertur. Si placidior & moderatior eſt fibrarum motus, & clementior ſangvinis curſus per venas ſangvineum dicunt temperamentum. Si vero tonus fibrarum relaxatus, ſi debilis eſt, & ſegni itinere ſangvis per tubulos migrat, phlegmaticum audit temperamentum. Melancholicum denique dixeris, ſub quo denſæ, craſſæ & immobiliores fibræ, tardiorem ſangvinis circuitum efficiunt. Sequitur vero ſangvinis curſum & animi habitus. Rectiſſime Hippocrates L. de aere, aquis & locis: *Mores naturæ compares ſunt*, i. e. ſangvinis circulo: ſicuti id à D. Præſide latius deductum eſt in Diſſ. *de Temperamento fundamento morum in gentibus.*

§. XVI.

Denique hac doctrina de natura bene intellecta, jam facile intelligi poterit, quomodo ætas, quomodo victus imo aër naturam immutet, & corpus ad varios mores, variasque ægritudines diſponat. Hæc enim ſunt, quæ maximè fibrarum ſtructuram, corporis habitum, adeoque & humorum temperiem & motum immutant. Unde Hippocrates paſſim di-

 cit:

cit: *Natura a natura, corpus a corpore differt*: it. Sect. III. aph. 2. *Aliæ naturæ se ad æstatem, aliæ ad hyemem bene vel male se habent.* Tandem etiam ex hac doctrina intelligi potest illud, consvetudinem esse alteram naturam, id quod & de moralibus & de naturalibus corporis actionibus valet. Si enim fibræ certæ partis semel iterumque à debito suo tono, tensione ac motu recesserunt, & vel spasmum vel atoniam passæ fuerunt, tunc rursus facile ex hac dispositione a leviori etiam causa incitatæ hunc motum repetere solent.

§. XVII.

De hac itaque jam sufficienter descripta natura pronunciarunt veteres, & etiam nos pronunciamus, quod morborum sit curatrix, quod sæpe sola, nulla adjuta medici ope, ægritudines depellat. Hæc vero summæ utilitatis res, quæ proxime spectat ad scopum medicum, ut paulo curatius expendatur, operæ esse pretium duco. Dicimus itaque, naturam non alio modo morbos curare quam motu & sangvinis circulo, sive in quibusdam partibus sive in universo corpore auctiore facto. Sicuti enim sangvinis motus proxime omnes actiones corporis dispensat, animæque operationes, inclinationes, mores efficit, sensum motum & robur partibus elargitur, corpus nutrit, secretiones & excretiones efficit, ita etiam hic sangvinis circulus corpus defendit a morbis, eosdemque tollit ac sanat. Diximus supra, motum sangvinis a cordis & arteriarum motu, systole & diastole, à musculorum tensione & relaxatione decenti, justa sangvinis & humorum copia ac temperie pendere: hinc quoque sanatio morborum per naturam ex eodem debet fundamento & ex iisdem causis explicari.

§. XVIII.

Natura vero morbis medetur motu progressivo auctiori, hoc ipso enim omnes stagnationes sangvinis & humorum, quæ vitæ perniciem struunt, quæ corruptionem moliuntur, removentur & plethora, quæ fœcunda morborum mater est, tollitur, dum auctiori progressivo intestino motu sangvis, imo

ipsa pingvedo corporis in serum excrementitium dissolvitur, quod postea per sudorem & urinam evacuatur. Motu quoque auctiori serum superfluum impurum viscidum hinc inde subsistens, & fibris ac vasis impactum attenuatur, funditur, & foras ejicitur. Motu auctiori contumaces obstructiones reserantur, vasa humoribus infarcta aperiuntur; motu quoque auctiori sangvinis ad peripheriam corporis facto, malignæ, salinæ acres sordes ex corpore propelluntur ad ejus ambitum. Ipse quoque sangvis purus mole peccans, ipsum serum quantitate exsuperans per congruas vias eliminatur, & hac ratione causis morbi sublatis, corpus ab interitu vindicatur atque defenditur.

§. XIX.

Hæc omnia præstat mirifica vis naturæ solennibus maxime duabus motionibus, spasmo nempe ac febri. Spasmus fibrarum certæ cujusdam partis, major tensio, & constrictio est. Febris vero magis spasmus est universalis totius corporis, fibras afficiens, in quo omnes fibræ majori tensione gaudent, unde celerior & frequentior sangvinis impulsus & ex hac motus celeritate intestina præcalida commotio: in spasmis, circuitus sangvinis maxime fit inæqualis. Dum enim ob majorem tensionē & contractionē fibrarum venæ comprimuntur, sangvinis transfluxus liberior inhibetur, unde sequitur in aliis & remotis partibus, major humorum confluxio, vasorum distensio & tandem, in iis locis ubi eminent, si minus membranis firmis subjacent, apertio, unde sangvis effunditur. Tales spontaneæ sangvinis effusiones cum levamento sæpius fiunt, & a practicis criticæ ac salutares vocantur, nullo modo, vi vel subito cohibendæ. Ita sangvis per nares in juvenibus, in fœminis per uterum, in senibus per venas sedis utilissime profunditur, si nempe superfluus est, si peccat, si in debilibus naturis robore motus destitutis stagnat. Nam stagnatio maxime sangvinis, ex qua vasorum, membranarum ac nervorum pressio, spasmi & consequentis hæmorrhagiæ causa existit. Et sangvine super-

fluo evacuato reliquus in venis cruor melius regitur, ſubigitur, ac depuratur.

§. XX.

Febrium quoque indoles ſoboles ſpaſmi eſt, ſed magis univerſalis: perficitur vero ſequentem in modum. Incipit primo ſpaſmus in exterioribus partibus a corde remotis & in integumentis corporis cutis contrahitur, intremiſcit, in monticulos attollitur, inalgeſcit, venæ diſparent, hinc repreſſus ſangvis ad interiora, ibique retentus, mole ſua implet vaſa pulmonum & cordis interiora, inde anxietates efficit, & majori impetu ac copia illapſus in caput, largiorem fluidi nervei in nervos cordis inſtillationem ſollicitat. Quo fit, ut interiora pectoris viſcera & mole ſangvinis preſſa, accedente crebriori ſucci nervei inſtillatione, vehementius ſe contrahant, cor ſyſtole aucta ſangvinem impetu expellat, qui per tenſas ubique in corpore fibras transfluens, attritione magna facta, calorem ingentam accendit. Hic motus auctus & calor diſſolutoria virtute gaudens, minuit ſuccorum quantitatem, ipſos in ſerum reſolvendo & per evacuatoria copioſius excernendo. Quisque exinde facile perſpiciet, febrim ſæpius magnam eſſe corporis medicinam, præſertim plethorici cachectici & ſero impuro ſcatentis. Febrilis quoque motus præſidio eſt humidioribus, dum exſiccat, dum fibras laxas robuſtas efficit, & obſtructa viſcera reſerat. Magnum quoque febris eſt remedium adverſus morbos, qui ſpaſmis innituntur, quod ſpaſmi utplurimum fiunt ex ſangvinis copia. Qua de cauſa tradente Hippocrate L. V. aph. 70. *qui quartana corripiuntur, liberantur a convulſionibus, epilepſia, melancholia.* Tum febris eſt medicina ſangvinem depurans, dum ſordes plurimas per emunctoria congrua liberalius ejicit. Memorabile eſt, quod ſcribit *Langius* L. I. Ep. 16. p. 20. *Vidi*, inquit, *plus centies ſcabiem per aliarum febrium, præcipue quartanæ criſin exortam ſponte exoleſcere citra omne medicamentorum ſubſidium.* Liberat etiam natura corpus per febriles commotiones & ſecretiones à ſordibus malignis, & vitæ periculoſis

cau-

causticæ qualitatis, ipsas ex interioribꝰ ad exteriora propellẽdo, sicuti videmus in variolis, morbillis, erysipelate, purpura, arthritide, variisque exanthematibus, pustulis, glandularum tumoribus, anthracibus, scabie. Simulac enim sese ostendunt in habitu corporis, mox interiora fiunt pacata, anxietates, inquietudines cum febre sese remittunt. Si quando sangvis stasin concipit in vasculis, ibique impactus detinetur & ingentem dolorem ac inflammationem creat, ipsa febris, quæ ut symptoma consequitur, ejus est indolis, ut motu sangvinis ad partem citatiore facto, illud sangvinis, quod ibi hæret, quod stagnat successive vel discutiat, vel ad motum ac ordinem reducat. Magna itaque præstat febris in medendo & sanum corpus reddendo, mirabilisque res est, infinitam divini opificis sapientiam ac providentiam declarans, quod ipse morbus remedio & præsidio corpori sit, quod ipsi causæ removendæ, à qua excitatur, idonea sit. Voluit nempe immensus Dei amor, ut perpetuo sub dolore afflictioneq; lateat utilitas & salubritas. Equidem motus febrilis per se non bonus, non salutaris dicendus; nam per se & absolute nil nisi motus est deflectens à regula, qui exercitium actionum s. n. pervertit, turbat, qui quandoque etiam perpetuo fere noxius est, ut apparet in hectica: salutaris autem fit relative & per accidens, quando nempe causa morbi ita comparata est, ut jugulari & corrigi possit ab auctiori sangvinis motu.

§. XXI.

Non verò natura vitia ex sangvine nata tantum tollit, & febre medetur, sed & superfluum & impurum serum magno cum emolumento educit. Quod ipsum videmus in coryza, in tussi, diarrhæis, vomitu, sudoribus: quæ evacuationes consvetæ præservant sæpissime corpus à gravissimis morbis, quod vel ex eo patet, dum imprudenter suppressæ, vitæ periculum afferunt, & morbum futurum certò prænunciant. Fiunt & hæ evacuationum species non sine motu sangvinis concitatiori, non sine extremorum strictura, vel etiam motu peristaltico ventriculi & intestinorum aucto. Augetur hic motus,

tus, dum tunicæ harum partium nerveæ, vel à mole materiæ vel ab ejus acrimonia premuntur & vellicantur. Is enim est omnium fibrarum & tunicarum nerveo-carnosarum genius, ut exterius mole nimia pressæ, vel à stimulo salso, acri, punctæ aut agitatæ sese fortius contrahant, quam contractionem postea similis expansio sequitur, qua ratione per universum intestinorum volumen expedita & celerrima sordium fit dejectio. Præterea & alii chronici & veteres affectus sæpissime sponte tolluntur à natura, motu materia peccante vel extra corpus vel ad alias partes transmissa. Ita vidimus, asthma suffocativum per erysipelas, per tumorem pedum œdematosum sublatum. Vidimus epilepsiam & melancholiam curatam per scabiem, melancholiam & insaniam per varices, per hæmorrhoides, tumores pedum & ventris per largius urinæ profluvium.

§. XXII.

Hisce dictis morbis natura sola medetur, parum juvantibus remediis; ita plebeji, rustici, & populi, qui medicis destituuntur, vel natura aversari solent remedia, solius naturæ beneficio convalescunt, restituuntur, & sæpe longe felicius iis, qui pluribus medicis ac medicamentis usi fuerunt, dum varia moliendo potentioribus, remora potius injicitur efficaci naturæ operationi. Memorabile est, quod scribit Sanctorius Sect. I. aph. 139: *Nobilium fere nemo cum remediis sanatur, qui peste laborat, plebeji vero sine iis plures sanantur*. Id quod certissime etiam valet de aliis morbis, qui felicius curantur sine medicis, quam si à medicis tractentur.

§. XXIII.

Eget vero natura in sua curatione ordine, eget etiam tempore; unde observamus certo tempore prodire variolas, morbillos, erysipelas, certis temporibus recurrere sangvinis criticas per uterum & hæmorrhoides evacuationes; certo tempore maxime septimo die solvi graves inflammationes, septimo, undecimo vel decimo quarto die febres continuas

tinuas & ardentes ſolvi; certis quoque temporibus fieri in febribus evacuationem per ſudorem, per alvum; & in gravidis à vehementi uteri hæmorrhagia abortum fieri debito tempore. Certum etiam requiritur tempus, ut in coryza, in tuſſi, materia præparetur, quæ ad excernendum ſit apta; deſtinatum etiam temp9 deſideratur ad materiam arthriticam podagricamq; corrigendam, ut ad excuſſionem, ad transſpirationem fiat idonea. Certa etiam tempora obſervat natura in repetendis motibus ſpaſmodicis item febrilibus, unde recurſus & paroxyſmi morborum fiunt ſtatis periodis.

§. XXIV.

Verum enim vero hæc accurata temporum obſervatio minime deſignat ſuperius quoddam libere, moraliter, cum prudentia & intentione agens principium, ſed potius tempus hoc denotat neceſſitatem motionum atque effectuum, qui fiunt in corporibus & à corporibus. Quid enim aliud eſt tempus quam certus numerus, duratio & ſucceſſus motuum. Quandocunque itaque ſingularis effectus in corpore noſtro fieri debet, ut vel materia maligna mitigetur vel corrigatur, & certa moles humorum diſſolvatur, & evacuetur, cert9 numerus, gradusq; motuum neceſſarius eſt, conſequenter etiam certum tempus. Deinde etiam ut materia peccans, horum morboſorum motuum cauſa generetur, mole vel motu inimica, opus etiam eſt tempore. Ut fibræ motrices â ſpaſmis & vehementioribus motibus debilitatæ recipiant vigorem & robur, quo agitationem & impulſum cauſæ morbificæ vel mole vel qualitate agentis recipere, reagere & ſe rurſus contrahere poſſint; opus denique eſt certa temporis periodo. Ex quibus jam facillimum erit, paroxyſmorum ſive motuum morboſorum recurrentium rationes repetere.

§. XXV.

Non tantum vero natura agit & ſanat in tempore, & cum tempore, ſed & per vias & emunctoria humori peccanti accommodata atque convenientia, quod excernendum eſt, ejicit: idque minus efficit directione motuum ad has partes vel

consilio aut prudentia quadam, sed sola etiam mechanica ex ratione & necessitate. Rudes enim & crassi humores per ampliores tubulos ac meatus patentiores, tenuiores, per angustiores poros sua sponte feruntur. Ita biliosæ & viscosæ in prima regione subsistentes sordes, commode per alvum eliminantur. Serum superfluum salino-crassum opportune per urinarias vias & itinera evocatur. Salivalis tenuis latex per salivæ fontes, mucus per narium ductum, bronchia pulmonum, fauces & crassiora intestina evacuatur. Subcutanei vero constricti tubuli tenuissimum salsumque vaporem exterminant. Prout igitur humor excrementius crassior vel tenuior in morbo peccat, eo plus per hæc vel illa loca amat evacuari.

§. XXVI.

Quum itaque natura tam providus & sapiens multorum affectuum sit medicus, & sæpe sola sine alia externa ope feliciter illos tollat; merito talismodi in casibus medicum oportet esse plus spectatorem quam actorem. Plures enim dantur morbi ipsa teste experientia, qui sine medici ope sanescunt. Ita variolæ & morbilli certis temporibus tam benignæ indolis observantur, ut sine vehementia symptomatum decedant. Intermittentes, pleuritides, peripnevmoniæ, catarrhales, febres, nullam medici opem sæpe desiderant. Ardentes rhevmaticæ, erysipelaceæ febres felicius sæpius sanantur sine medico, quam eodem accedente. Quin etiam præstat, si veritatem fateri velimus, soli naturæ committere curationis negotium, quam imperiti medici experimentis sese tradere. Is enim, cum minus intelligit naturæ salutarem sanandi vim vel non attendit, varias ipsi & ejus motibus noxas molitur, magno cum ægrotantis detrimento. Id quod faciunt maxime ii, qui, antequam materia cocta & præparata ad exitum sit, eandẽ agitant, commovent, & expellere conantur, qui etiã per alias & incongruas vias, quibus peccans humor non respondet, eam educere student, qui motus improvide & intempestive augent, cum potius sint pacandi; vel qui motus deficientes, qui excitandi

ma-

maxime erant,ſupprimunt atque extinguunt. Peccatur hac in re toto die, quod admodum dolendum eſt, dum medici imperiti ſuis arcanis & generoſis auxiliis abutentes plus nocent, quam proſunt; & arroganter & protervè, quando victrix natura ex tot obſtaculis eluctata fuerit, ſibi id tribuunt, & magnam gloriam ac præmium inde aucupantur. Non minimus igitur labor medici eſt, noſſe naturæ ductum, genium, proceſſum, vias & ſalutares motus curandi, ne illos turbet impediatq; & ubi ipſe agere atque adjuvare naturam debet, id ſoli naturæ permittat.

§. XXVII.

Abſolvimus jam laudes naturæ medicatricis, ordo nunc exigit, ut quid ars valeat, & efficere poſſit in medendo, diſpiciamus. Non enim ſemper & ubique naturæ vires ad reſtitutionem & reparationem illius, quod læſum eſt, ſufficiunt, ſed interdum plus valet docta ars quam natura. Nam ubi gravior ſolidarum partium læſio, ubi inſignis partis facta eſt jactura, vel práva diſpoſitio aut conformatio membri, ibi naturæ vires planè deficiunt. Ita naturæ nullus effectus expectandꝯ in luxatis, in fractis membris reponendis, excreſcentiis tollendis, & in ſurditate, quæ fit ab obturatione meatus auditorii, vel in cœcitate, quæ fit à paño pupillæ ſuperincreſcente, aut conſumãta cataracta. Nihil quoque præſtare poteſt in uteri vel ani procidentia, in herniis, in exſtirpatione membri emortui, in calculo, ſecundinæ vel fœtus extractione. Idem evenit in curandis ulceribus fiſtuloſis, abſumendis tumoribus, evellendis ſcyrrhis, removendo cancro, exedenda carioſa excreſcentia, anevrysmate curando, quibus in caſibꝯ natura parum valet, multum vero, imo plurimum ars ſibi vindicat, & maxime ea artis pars, quæ manu curat, & omnibus medicis eo commendatior eſſe debet, quo evidentior ejus eſt effectus.

§. XXIIX.

At vero non tantum magna artis in externis vitiis tollendis

eſt præſtantia, ſed & ad internos quoque ſeſe extendit morbos. Ex quorum cenſu maxime eminent morbi ſic dicti chronici, qui a natura vix tanguntur, ſed artis exigunt neceſſitatem. Et ut exemplis rem declaremus, nunquam lues venerea ſolius vincitur naturæ viribus, ſed validiſſima exigit remediorum genera, quæ ſegnes motus excitent, obſtructiones contumaces glandularum excutiant, & impuram lympham per ſudorem aut ſalivales fontes magna vi expellant. Quorſum ſpectant ſudores largi & ſalivationes lignorum decoctis, inedia, mercurio bene præparato, antimonialibus eſſentiis excitatæ, quorum decenti uſu certe morbus contumaciſſimus evinci poteſt. Scorbutus affectus eſt rebellis.& ſymptomatum atrocitate fere infamis, tot regiones pervagans, qui à natura minus, heroicis vero auxiliis commodiſſime depellitur. Qua laude pollent remedia ſale volatili acri balſamico imbuta, ut decoct. ligni gvajaci, ſaſſaf. corylor. pini, ſummitatum centaurii min: eſſent. alexipharm. tinctura bezoard. volatil. ſpir. cochlear. cum oleo ſuo probe ſaturatus, tinctura antimonii acris, pillulæ ex gummatib. inedia, motus & exercitatio corporis. In juvenili ætate & corpore exiſtente calidiore diluentia, ut ſerum lactis cum herbis antiſcorbuticis mixtum, acidularum & aquarum ſalubrium potus valde proficuus eſt. Phthiſis ex pulmonum ulcere nata ſi ſanationem adhuc recipit non à ſola natura, ſed ab arte maxime curatur. Neque ignotum eſt medentibus, quam inſignem opem promittat hanc in re lactis cura, balſamica temperata, decocta, quæ ingrediuntur ſcordium, hedera terreſtris, ſanicula, herb. agrim. plantaginis, flores millefol: hyperici, rad. ſymphyt. major. emplaſtra balſamica toti thoraci applicata, non omiſſo victu ex cancris cochleis, oſtreis, moderatiori corporis motu, inque principio mali & leniori V. Sne Foeda ſcabies fœdiſſima lepra, effectus naturæ prorſus eludunt, quæ tamen heroicis remediorum generibus decenter applicatis cedere ſolent. Hujus generis ſunt mercurius dulc. regul. antim. medicinal. fl. & lac ſulphuris, tinct. antimon. acris, tinct. ſulphuris, cum decoctis emollien-

lientibus & diluentibus exhibita, non neglecto balneorum usu, sangvinis detractione & leniori alvi ductione. Podagra & arthriditis genera ex habitualibus sunt affectibus, nihilominus si non curantur, tamen multum levantur lactis cura, hæmorrhoidum provocatione, temperantia, in victu & venere & corporis motu usuque thermarum & aquarum salubrium. Ingens & diuturnum malum est, quo hypochondriaci torquentur, cujus vis tamen si non tollitur, tamen imminuitur recto usu thermarum, acidularum, martialium, temperate balsamicorum sangvinis detractione, hæmorrhoidum fluxu, & pillularum balsamicarum, quæ intestinorum tonum roborant, usu. Desiderat quoque hic affectus motum corporis, justam diætam, abstinentiam à frigore, ab acidis, à leguminibus, à flatulentis.

§. XXIX.

Inveteratam epilepsiam, quæ etiam per XX. annos ægrum traxit, naturæ beneficio curatam ignoramus. Novimus vero id factum ab emeticorum usu, & specificis antepilepticis ex animali regno petitis. Colica convulsiva, præsertim quæ à saturni fumo improvide excepto metallurgos vexat, ad lethum vel insanabiles morbos deducit, nisi occurramus internis emollientibus, oleosis carminativis, extrinsecus balneis, & clysteribus mere oleosis ventri infundendis. Quis ignorat porro arsenici deleteriam vim tot funeribus famosam, si intus hauriatur, quod ut venenum omne cito jugulet, si naturæ expectes præsidium, quod promte contra præstat oleum & lac in copia haustum quæ & defendunt ventriculi tunicas ab inflammatione & erosione, & irritando vomitum virus è corpore rejiciunt. Morsus canis vel lupi rabidi utplurimum funestus est, & omnem naturæ vim respuit. Quam tamen præstat ars, siquidem experimentis compertum est, recentis occisi illius animantis quod læsit impositũ parti affectæ, prodesse. Paralyses & nervorum resolutiones sensu & motu privant corpus & partium usum auferunt, nihilominus, nisi inveteraverit malum, sub ætate florida, tempore verno-

li-

linamenta ex oleis nervinis,balſamicis parata,& ſpinali medullæ inuncta, laconica balnea ex formicis parata, decocta ex lignis balſamicis, herbis cephalicis, & purgantibus facta, pillulæ cephalicæ purgantes,ſuccinata cum ſpir.ſalis ammoniaci,& ſpiritu cornucervi mixta. Guttam ſerenam incipientem diſcuſſam vidimus uſu pillularum cephalicarum,& liquore ſpitituoſo balſamico fronti & temporibus crebrius cum linteo impoſito. Deperditus auditus ingens eſt vitiū, nihilo ſecius purgante fortiori cum cephalicis nervinis mixto, inedia & ſudoriferorum uſu quandoq; ſuperatur.Cachexiæ,leucophlegmatiæ, anaſarcæ,tumoribus ventris & pedū oedomatoſis,quæ mala per ſe rarius aut nunquam ſaneſcunt, magnum auxilium & ſpem valetudinis promittunt ſalia lixivioſa in copia ſumta, extracta amara cum balſamicis, it. martialia cum debito regimine motuque corporis propinata.Quæ menſtruorum difficili obſtructione laborant, opem tandem juveniunt ex V.Sne, uſu thermarū pillularum balſamicarum, martialium, & motu corporis. Gonorrhœa exigit quoque artis opem,neq; à naturaſponte ſuperatur, ſed latius ſerpens etiam ipſam ſanguinis maſſam inquinat, commode tollitur, ſi præmiſſa fuerint purgantia, balſamicis gummatibus & ſubadſtringentibus pillularum forma exhibitis, it. injectionibus quæ & purificant conſolidantque. Sævum & contumax malum fluor albus in feminis eſt, qui artis multoque magis naturæ vires ſæpius eludit, infuſis tamen purgantibus & roborantibus ex rhabarb. fibris helleb. nigri, meliſſ. cort. ſaſſafras, reſ. ligni aloës, guajaci paratis, it. ſuffimigiis ex tacamahaca cinnab. ſuccino curationem tandem admittit. Lumbrici in inteſtinis hærentes,quā ſæva nervoſo generi inducere ſoleant pathemata, experientia docet quotidiana. Fruſtraneus hic eſt omnis naturæ conatus, qui magis adjuvandus eſt mercurialium & acriorum ſtimulantium, it. aſſæ fœditæ, myrrhæ, tanaceti, camphoræ, ſem. ſantonici, quæ ſpecifica adverſus eos virtute gaudent, adſumtione. Viſcoſa materia ad calculoſam concretionem vergens in renibus vel in veſica urinaria ſubſiſtens commodiſſime educitur ſub ſabuli vel muci forma

tin-

subsistens commodissime educitur sub sabuli vel muci forma tinctura cantharid. tartarisata, clysso antimonii tartaris. liquore silicum, usu thermarum Carolinarum, pulvere Vockameri, & in plebejis allii usu. Mitigant vero cruciatus ex renum calculo eximiè fructus alkekengi, sem. cumini, amygd. amaræ, usus thermarum Carolinarum, mel & ejus generis plura. In maniaco effræni delirio compescendo omne naturæ molimen supervacuum est, sicuti contra pulvere ex herbis specificis parato, cum spiritu vini sumto, illud penitus sublatum animadvertimus. Vidimus quoq;, ab epoto asinino sanguine cum lacte illud levatum ac mitigatum fuisse. Periculosus apoplexiæ morbus sæpius sola sanguinis largiori detractione ex manu discutitur, quod auxilium natura non subministrat. Contracturæ partium renuunt omne naturæ auxilium, axungiæ contra animantium cum oleis nervinis mixtæ, item fotus adfecti membri ex sanguine animantium calenti, potus aquarum salubriũ acidularum quandoq; integritatem partis restituunt. Tertiana autumnalis & quartana contumax diutius protractæ viscera & inprimis hepar, unde hydrops nascitur, corrumpunt: ad eas vero expugnandas multum faciunt mercurius dulcis & reguli antim. medicin. martialium ac chinæ chinæ opportunus usus.

§. XXIIX.

Nolumus in allegandis curationibus, quas plus ars quam natura perficit, esse prolixiores, cum ex dictis clarissimum sit, medicum, arte sua, modo illam recte didicerit, egregie succurrere corporis humani miseriis posse. Et certe, quid medicus valeat, quid ejus ars efficiat, id longe clarius in curationibus chrochronicarum passionum manifestum fit, quam ex cura acutorum morborum. Hic enim natura plus valet arte, ibi ars plus natura. In quam rem elegantia sunt verba, quibus Corn. Cels. libro tertio operis sui præfatur: *Magis tamen ignoscendum est, medico*, inquit, *parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve spacium est, intra quod si quod auxilium non profuit; æger extinguitur. Ibi & deliberationi*

& remediorum mutationi tempus patet, adeo ut raro, si inter initia accessit medicus, obsequens æger sine illius vitio pereat. Neque tamen existimandum, in hisce curationibus naturam plane non succurrere, sed potius ita sentiendum, naturam & horum morborum & harum passionum curam absolvere, non vero solam, sed arte adjutam. Unde etiam multum interest, quam naturam in hisce langvoribus medendis nactus fuerit artifex, si enim plane inbecillis, debilis & langvida fuerit, si motus naturales prorsus deficiunt, fibræ penitus tono ac robure exutæ, viscera obstructa & corrupta sunt, nihil efficere potest: ergo & ars sub favore naturæ militat, & sub ejus præsidio morbosas depellit ægritudines. Quin etiam quod maximum, etiam in horum morborum curatione imitari debet naturam. Hæc acutas passiones tollit motu fibrarum auctiori, humorum motu intensiori facto, & excretionibus liberioribus & liberalioribus. Medicamenta etiam, quæ supra laudavimus, non alio modo operantur, quam quod cunctantem, segnem & langvidam naturam erigant, motus suscitent in solidis & fluidis partibus majores intensiores, excretoria aperiant, & ipsas excretiones adaugeant. Igitur & acutæ & chronicæ passiones motu adaucto curantur.

XXXI.

Verum enim vero neque in acutis passionibus natura semper sola bene peragit negotium suum, sed utique & ars ut ipsi succurrat, eamque adjuvet necesse est. In inflammationibus præsertim viscerum & in corporibus sangvineis V. S. maximum & necessarium est præsidium, & sine ea etiam repetenda sæpe, præsertim inter initia morbi, vix peripnevmonia, angina, uteri & renum inflammatio feliciter curantur. In febribus synochis & ardentibus magnum quoque a V. S ne peti potest auxilium. In variolis morbillis, imo intermittentibus febribus utile sæpius est sangvinem detrahere, si vasa nimium ipso turgent. Non directe quidem sangvinis missio tollit febrem vel inflammationem, sed tam symptomatum vehementiam avertendo, quam circulum humorum prom-

promtiorem efficiendo magnum momentum affert in curando. In ſangvinis nimio profluvio per pulmones, per uterum, per hæmorrhoides, ſangvinem mittere convenit, ut impetus fluxionis a parte laborante avertatur. In gravioribus artuum vagis doloribus ſolamen ingens ſæpe affertur, ſi ſangvis mittitur.

§. XXXII.

Emeticorum quoque prudens uſus multum naturam adjuvat in medendis acutis paſſionibus, ubi colluvies eſt ex intemperantia & diætæ vitio plurimarum ſordium acidorum, bilioſorum, viſcidorum in febribus, ſive malignæ fuerint, ſive intermittentes, ſive lentæ. Neceſſarium tum eſt, ex duodeni & ventriculi ſinu has ſordes exonerare, ne plus oneri ſint naturæ, peccantem materiam foveant, augeant, & graviora ſymptomata inducant. In variolarum & morbillorum morbo emetica divinam ſæpe ferunt opem, quippe natura ſæpius in principio hanc evacuationem intendit & monſtrat medicis viam. Certiſſima & multiplici experientia compertum eſt a medicis Berolinenſibus peritiſſimis, ſecure non modo, ſed & cum magno levamine & in principio & in medio ac declinatione morbi dari emetica, ſed prudenti & parca manu porrecta. Experimentum id jam tribus vicibus fecit D. Præſes feliciſſimo ſucceſſu tribus in infantibus, qui periculoſe ex variolis decumbebant. Hi maxime circa tempus ſuppurationis ſumma anxietate, inquietudine, difficultate ſpiritus cum ſuffocationis metu & virium jactura corripiebantur, data quarta parte tartari emetici in liquido per ſedes & vomitum incredibilis copia viſcidi humoris excreta fuit mox & ceſſantibus ſymptomatibus, recepere vires & vitæ periculo erepti fuerunt. Tentavimus id paucis abhinc diebus in infante trium annorum. Laborabat non ita pridem morbillis, qui quarto die, ipſis jam ſe oſtendentibus mirum cœpit langvere cum ſpiritus difficultate, ſomno vero nullo eoque pavido. Mox algebat, mox incaleſcebat corpus, dedit D. Præſes ſeptimam partem grani tartari emetici cum aliquot guttulis eſſentiæ ca-

ſtorei & cochleari aquæ menthæ, a cujus uſu non vomuit, ſed ter dejecit per alvum copioſam viſcidam viridiſſimam maleolentem materiam. Factum exinde, ut mox reſumeret vires & meliuſcule ſe haberet, largiter in cute protruſis maculis. Hæret utplurimum, ut noſtra fert ſententia, fomes plurimorum exanthematum variolarum, morbillorum, purpuræ, primis in viis, & quam maxime in flexura duodeni, & ex lympha ſalivali & bile corrupta producitur: quin etiam obſervavimus, inſultus arthriticos conſvetos perpetuo fere mitiores, quando ſtatim inter initia leni emetico, vel ſolo vel cum laxante mixto prima regio à ſordibus evacuata fuerit. Novimus chronicam purpuram non prius corpus deſeruiſſe, quam poſt ſimili modo factam per vomitum expurgationem. Faucium periculoſæ inflammationes aphtæ ſordidæ acutis & malignis febribus non raro ſupervenire conſveſcunt, nullam aliam ob cauſam, quam quod morbi tempore ob alvi per aliquot dies adſtrictionem ſordium corruptarum ſubnata fuerit in inteſtinis copia. Juvat ibi quoque lenioribus clyſteribus, ſalibus abſterſivis corruptam materiam detergere & educere. Contumacia intermittentium ſæpius non niſi emeticis & ex metallorum familia ſumtis purgantibus vincitur. Peſtis, dyſenteria etiam contagioſa utplurimum mineram ac fomitem alit primo in inteſtino: unde quæ blando vomitu hanc ipſam evehunt dare conſultum eſt, experientia id attenta ac frequenti confirmante. Sæpius factum, ut unico emetico & ſubſecuto ſudorifico in principio febris malignæ dato, totius morbi vis & impetus ſimul & ſemel ſublatus fuerit.

XXXIII.

Magna quoque eſt vis & efficacia ſudoriferorum & diaphoreticorum, quorum prudens uſus naturam in morbis acutis egregie adjuvat. Unicum auxilium in peſte in ſudoriferi potentis, quale eſt acetum alexipharmacum, matura exhibitione poſitum eſſe, omnes uno ore affirmant. Malignæ quæcunque & quæ aſſociantur inflammationibus, continuum eorum, quæ diaphoreſin clementer movent, uſum, quo nec quic-

quam

quam datur præstantius, postulant. Blande enim & successive materia maligna corrigi, & stasis sanguinis dissolvi amat. Nitrosa etiam magna sunt remedia, quibus naturæ languenti in acutis, ubi ingens æstus & quasi interiorum incendium jungitur, succurrimus, id quod obtinet in ardentibus, cholericis, inflammatoriis febribus, nec non in tertiana continua æque ac intermittente: sedato sanguinis vehementiore æstu, omnia pacatiora fiunt & expeditius morbus procedit ejusque sanatio. Fixiora, terrea, temperantia, diluentia, in acutis, quibus exanthemata sociantur, ab acri caustica materia subnata, admodum sunt proficua. Hujusmodi etiam in fluxionibus acribus, diarrhoea, dysenteria dare pernecessarium est. Neque anodynis, præcipue correctis carere potest peritus medicus in juvando naturæ opere circa sanationem acutorum occupatæ. Commendamus hujus scopi causa theriac. cœlest. Wildegansii pillulas, & emulsiva papaveracea. Ubi enim atrocitas dolorum & spasmorum urget, & ex hac metus est febris gravioris vigiliarum, delirii aut convulsionum, jucundissimum hæc ipsa afferunt allevamentum. In dysenterico etiam fluxu pulcherrima hæc sunt medicina.

§. XXXIV.

Multum quoque medicus præstare & naturæ auxiliari valet commodo regimine, qnod sæpius plus valet remediis pharmacevticis. Ita non modo proficuum sed & necessarium est in omnibus inflammationibus & exanthematicis febribus præsertim in principio & statu moderatiori frui calore lecti & hypocausti, in puro & temperatiori aëre versari, in quiete & transpiratione servare corpus, cavere affectus & omnem excessivum internum & externum calorem. Imperandus quoque semper tenuis victus, & humidum largius offerendum, circumcidendum vinum & excludenda omnia, quæ valde nutriunt. Expedit quoque nosse, quomodo æger se habere debeat circa morbi declinationem, circa critica tempora, quod excretiones non sint sistendæ nec ad inconvenientia loca urgendæ sed immoderatiores placide moderandæ. In blanda diaphoresi

corpus ſemper ſervandum, quam excitare convenit temperatioribus analepticis juſculis calidis. Quæ cuncta ſatis ſuperque declarant, utique & artem valere ac medicinam in acutis paſſionibus perſanandis, non modo ad evitanda pericula, ſed & ut celerius ac ſecuriori via ſecunda recuperetur valetudo.

§. XXXV.

Ex his jam dictis clariſſime intelligitur, naturam in negotio ſanandorum morborum corpori eſſe eximio præſidio, dum ipſa ſola nonnullos curat. Vidimus quoque ingentem artis medicæ præſtantiam in adjuvandis & moderandis naturæ conatibus, vel etiam in excitandis languentis & quieſcentis naturæ officiis, ut tam naturæ quam arti ſua conſtet laus, ſua gloria. Sequitur jam ut etiam de artis medicæ præſtantia in avertendis morbis dicamus. Profecto hoc in negotio medicinæ uſus eminentiſſimus. Cum enim certum ſit & à rebus, quæ appellari ſolent à medicis non naturales, aëre, victu, motu, excretis, retentis animi affectibus, & quæ ſunt generis alia, pendere ſanitatem & morbos proficiſci; certe ut ea ſciamus quæ proſint & noceant humanis corporibus, & ſpecialiter certis ſubjectis, pars medicina eſt utiliſſima. Natura hic nullum ſelectum novit ſed prudentiæ opus eſt, ſcrutari eas res, ratione & experientia in conſilium ducta. Et ita præſcribere ſanitatis leges convenit, ut iminentia mala avertere poſſimus, profecto enim medicinæ ingens uſus eſt in præſervandis adfectibus, & utinam majori ſtudio ac labore hanc medicinæ partem agitarent illi, qui medicinæ ſcientiam ſibi vindicant, utinam etiam qui ſanam & longam vitam ducere exoptant, medicos peritos conſulerent, vel ſui corporis proprii medici eſſent. Potens eſt ars medica tollere morbos, ſed longe potentior eſt, eos præcavere & ut non fiant impedire. Eſt quoque tutius cavere, ne corpus in morbos proruat, quã ipſos præſentes depellere. Quid aer, quid aqua, motus, victus, animi tranquillitas, cibi quantitas & qualitas, quid V. S. purgatio, abſtinentia, balneorum, aquarum ſalubrium thermarum uſus hac in re poſſit, iis non ignotum eſt, qui harum rerum naturam operandi modum, vires effectus & naturas hominum accuratius perſpectas habent. Neque etiam promiſcue

omnibus corporibus idem regimen vitæ convenit, sed etiam in eo necessarium est distinguere subjecta. Rectissime enim inquit Hippocrates: Corpus à corpore, natura à natura differt, & sæpissimè quod alteri inimicum, alteri est amicum. Igitur quam maximopere in hac re comendamus, naturas hominum scrutari atque cognoscere. Omnes quidem hoc clamant uno ore, sed quid intellectum hoc ipso velint, destituti claris rationibus applicare non satagunt. Ex iis vero, quæ supra posuimus, haud difficile erit ea explicare. Igitur naturam corporis humani cognoscere hoc significat, nosse vires, nosse robur partium atoniam vel motuum ataxias. Ad cognitionem quoque naturæ humanæ pertinet, habitus corporis scientiam in numerato habere, quænam sit vasorum copia, amplitudo viscerum constitutio, qualis sanguinis copia, temperies, mixtio, qualis sit ejus motus & circuitus, quod ex pulsu, calore & transpiratione judicamus, qualis sit tonus ventriculi & intestinorum, quod ex appetitu, digestione & alvi excretionibus patet, qualis habitus animi sit, & simul corporis, ad has vel illas passiones: quales ingenii vires, inclinationes; quæ etiam cuncta corporis naturam, fibrarum motum ac tonum & humorum circulum manifestant. Jungi hisce omnibus debet parentum constitutio, solum natale, ætas, vitæ genus, clima, victus, quæ universa mirifice naturam corporis immutant; Et ut rem in pauca contrahamus, cardo universæ scientiæ medicæ unice in eo versatur, ut naturam hominum in statu sano & ægroto perspectam habeamus, & quomodo arte, i. e. motus & medicamentorum præscriptione, nec non ipsa manuali operatione *eam adjuvare debeamus.*

Finire placet nostram dissertationem veteri Medici damasceni dicto: *aph. 23. 24. Victus & natura curant morbos, medicus utriusque minister est, proinde si naturam juveris, medici munus præstiteris. Id enim solum est officium medici. Si naturam succumbere permiseris, nihil egeris, & carnificem magis quam medicum repræsentabis.*

CLARISSIMO DOMINO CANDIDATO S. P. D. PRÆSES.

THessalum Methodicæ sectæ addictum Medicum jactasse subinde ajunt, sex mensium spatio posse addisci medicinam. Qui an arroganter id fortasse, an verè, secundum ejus viam medicinam tractandi id dixerit, in dubio relinquimus. Nos verò quanquam tam angustis terminis hanc nobilissimam disciplinam non circumscriptam velimus, illud tamen concedimus posse in eadem, si quis generosam industriam cum ingenio adtulerit, manuductione fideli accedente, brevi tempore id assequi, quod aliis, qui destituti sunt hisce præsidiis, negatum est. Nihil enim tam arduum est, tam difficile, quin improbus labor eo possit eniti, præsertim si jungatur ingenii celeritas & maturus rationis ac judicii usus, siquidem sine judicio frustraneum est, plura nosse, plura memoria tenere, frustraneum etiam, omne scriptorum genus excutere. Hoc seligit & distinguit bonum à malo, verum à falso, inutilia recidit, utilia amplectitur, confusa in ordinem redigit, memoriæ quæ insident, digerit, & convenientibus usibus adplicat. Paucis: judicio qui pollet, brevi plus præstare potest in omnibus scientiis ac artibꝰ, quam qui eo caret, longissimo temporis intervallo. Judicandi vero potentiam affert ætas, affert quoque philosophiæ studium. Philosophia enim ingenium perficit, acuit, excolit ad omnes abstrusas disciplinas aditum parat, & ad salutarem quoque nostram artem addiscendam multùm facit, quapropter quicquid in medicina unquam clarum extitit, id medici philosophiæ præceptis exculti nobis præstiterunt. Sapienter itaque & rectè is facit, qui prius quàm ad sacra medicinæ accedit, solidis scientiis philosophicis animum imbuit. Tu certè, Nobilissime Dne. Candidate, hæc quæ diximus, Tuo exemplo approbas, siquidem hisce exornatus præsidiis brevi tempore ad cognitionem artis nostræ pervenisti non perfunctoriam & superficialem sed solidam, adeò ut non tantum mente teneas tam in theoria quam praxi ea, quæ utilia & salutaria sunt, sed & defendere & aliis explicare usibusque accommodare commodè possis. Consecutus id es, bono ingenio indefessa industria & sapientiæ & philosophiæ studio, quo præparatus prius, Te contulisti ad medicinam. Atque profectò ad invidiam usq; proponis nobis exemplum, quo doces, brevi tempore studium medicum posse addisci. Proposita itaque etiam Tuæ sunt industriæ quædam præmia, de quibus toto ex animo gratulor, D. T. O. M. precans, ut benedictione & gratia sua Tuis conatibus porrò adesse velit, quo patria & miseri ægtotantes inde repetant fructum amplissimum. Vale.